

„Unia Lubelska” autorstwa Jana Matejki

Obraz olejny na płótnie

Wymiary: 511 cm x 299 cm

Obraz pochodzący z Muzeum Narodowego w Warszawie, w depozycie Muzeum Lubelskiego w Lublinie

Obraz powstał w trzechsetną rocznicę podpisania unii między Polską i Litwą. Stało się to w 1569 roku na Zamku w Lublinie, a podpisanie unii doprowadziło do powołania Rzeczypospolitej Obojga Narodów. Dzieło Matejki przedstawia moment uroczystego odczytania i zaprzysiężenia dokumentu potwierdzającego powstanie unii.

Najważniejszą postacią na obrazie jest król Zygmunt August. Stoi w centrum otoczony przez kilkanaście osób, głównie mężczyzn, ale na obrazie znalazły się też kobiety i dzieci, a wśród nich Anna Jagiellonka – siostra króla. Większość osób stoi, inne siedzą lub klęczą, jeszcze inni osuwają się właśnie na kolana. Obraz jest statyczny, a dominujące kolory to brązy, czerwienie i złocienie.

Król, stojący w centrum obrazu, choć nie w samym jego środku, zwrócony jest przodem do widza. Zygmunt August nie ma na głowie korony, jedynym atrybutem władzy jest miecz przypasany do lewego boku. Ubrany jest w krótki kaftan (wams) w kolorze oliwkowym i ciemny płaszcz królewski podbity futrem. Król patrzy w dal, ma poważną minę, podobnie jak pozostali uczestnicy tej podniosłej uroczystości. W uniesionej wysoko ręce trzyma krucyfiks.

Obok króla, po jego prawej stronie, stoi druga najważniejsza osoba w Rzeczypospolitej. Jest to prymas, a zarazem arcybiskup gnieźnieński Jakub Uchański. Prymas jest starszym, siwym mężczyzną odzianym w jasną szatę duchownego. Na ramionach ma XIV-wieczny racjonal biskupów krakowskich – ważny symbol Kościoła Polskiego, dar królowej Jadwigi. Racjonal to ozdobna wstęga połączona na wysokości piersi haftowaną tarczą – element stroju biskupiego. Uchański przyjmuje przysięgę od uczestników uroczystości oparłszy prawą dłoń o ewangeliarz.

Za prymasem stoi, zwrócony bokiem do widza, biskup krakowski Filip Padniewski. Ubrany jest w złoto-kremową szatę duchownego, na głowie ma zabytkową mitrę, czyli dwurożną wysoką czapkę biskupią, pięknie haftowaną. W dłoniach trzyma akt unii – był jednym z jej głównych autorów. Przed prymasem klęczy kasztelan krakowski Marcin Zborowski, starszy, siwobrody mężczyzna w ciemnej szacie. Spogląda na rozrzucone niedbale na dywanie akty poprzednich unii. Lewą ręką przytrzymuje biały rulon opatrzony pieczęcią – akt Unii Lubelskiej, prawą przysięga na ewangeliarz otwarty na Niedzieli Zmartwychwstania Pańskiego. Księga leży na stoliku przykrytym bordowo-złotą tkaniną.

Obok kasztelana Zborowskiego, po prawej stronie, klęczy książę litewski Mikołaj Radziwiłł zwany Rudym – z racji koloru włosów i brody. Był bratem żony króla, Barbary Radziwiłłówny i zdecydowanym przeciwnikiem unii. Symbolicznym odzwierciedleniem jego wrogiej postawy wobec unii jest trzymany przez Radziwiłła obnażony miecz. Ostrze miecza jest skierowane w stronę króla. Radziwiłł jest ubrany niezwykle bogato. Ma na sobie

brokatową szatę w kolorach złota i fioletu, kremowe skórzane rękawiczki i krótką pelerynę z futra gronostajowego.

W bezpośredniej bliskości króla znaleźli się także między innymi reprezentujący stronę litewską marszałek wielki litewski Jan Chodkiewicz w czerwonej szacie oraz przedstawiciele reformacji i kontrreformacji. Główną postacią w tej grupie jest kardynał Stanisław Hozjusz. Siedzi na ozdobnym fotelu i wznosi ręce w geście błogosławieństwa. Wyróżnia go czerwona, kardynalska szata i długa siwa broda.

Na skraju obrazu, po prawej stronie, stoi starzec z siwą brodą w granatowej szacie – to Andrzej Frycz Modrzewski, autor traktatu „O naprawie Rzeczypospolitej”. Myślicielowi towarzyszy młody człowiek w chłopskiej, białej sukmanie. W dłoniach trzyma akt uwłaszczenia, co symbolicznie nawiązuje do postulowanej przez Modrzewskiego konieczności przyznania ziemi chłopom.

Kobiety i dzieci znalazły się w górnej partii obrazu. Wśród nich wybija się postać Anny Jagiellonki, która po śmierci brata Zygmunta Augusta została królem, a następnie poślubiła Stefana Batorego. Matejko namalował ją w stroju koronacyjnym, w srebrnej sukni i koronie (wzorując się na portrecie z katedry wawelskiej).

W górnym lewym rogu, na tle okna, zebrała się grupa dostojników. Wśród nich stoi książę pruski Albrecht Fryderyk Hohenzollern, który w Lublinie 19 lipca 1569 roku złożył hołd królowi polskiemu. Aluzją do tego wydarzenia są dwa palce wzniesione przez Hohenzollerna na znak przysięgi.

Malując obraz, Matejko pragnął pokazać nie tylko sam fakt unii zawartej w Lublinie, ale też proces do niej prowadzący. Stąd też na obrazie pojawiły się postacie, które nie mogły brać udziału w uroczystym zaprzysiężeniu traktatu. Mistrz Jan miał zwyczaj prezentować na obrazach swój wizerunek, wcielając się w historyczne postacie. Na „Unii Lubelskiej” jego twarz ma stojący w głębi Jan Herburt, kasztelan sanocki. Autoportret malarza jest mało wyraźny, za to umieszczony prawie na środku i razem z berłem królewskim wieńczy cały obraz.